

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Att skapa en familj - surrogatarrangemang i mediebelysning

Amanda Karlsson och Cecilia Hallberg Hektor

Kandidatuppsats SOPA63

HT 2018

Handledare: Elizabeth Martinell Barfoed

Abstract

Authors: Amanda Karlsson and Cecilia Hallberg Hektor

Title: *To build a family - surrogacy arrangements in media coverage.* [Translated title]

Supervisor: Elizabeth Martinell Barfoed

Assessor: Gabriella Scaramuzzino

Surrogacy arrangements is becoming an increasingly more common way to create a family. Due to this, the method is getting a greater focus in the media where people is questioning the procedures ethics. The aim of this study was to examine how surrogacy arrangements is constructed in Swedish daily press, with focus on normality in the following themes: family formation, motherhood and children's rights. The method chosen for our study was a qualitative content analysis of thirteen different articles in Swedish daily press. In analyzing our results, we applied social constructionism theory as a framework, and examined the concept of normality by claims-making theory. We found in our study that certain opinions where frequent in the articles, where there was a distinct negative or positive view on the method. The claims that were positive to the arrangements focused on everyone's right to build a family and often related to LGBT-families and their expanded rights. The negative articles were more focused on the exploitation of financial vulnerable women and the lack of regulations of surrogacy children's rights. Conclusively, surrogacy arrangements is an ongoing controversial discussion that challenges our views on dignity, ethics and kinship. We believe that our study has contributed to the research about surrogacy arrangements since we illustrated the construction of the phenomenon in daily press.

Key words: surrogacy arrangements, family formations, motherhood, children's rights, normality.

Förord

Vi vill rikta ett varmt tack till vår handledare Elizabeth Martinell Barfoed för allt stöd och guidning under skrivandets gång. Vi känner oss även lyckligt lottade över att vi har så stöttande familjer och partners som har funnits vid våra sidor under processens gång. Sist men inte minst vill vi tacka varandra för ett värdefullt skrivpartnerskap med fantastiska minnen att bära med oss ut i yrkeslivet.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Problemformulering	5
1.1.1 Studiens relevans för socialt arbete	7
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställningar	7
2. Bakgrund	8
2.1 Begreppsdefinitioner	8
2.2 Surrogatarrangemang som lösning	8
2.3 Familjeformationer och rättigheter enligt svensk lag	9
2.4 Etiska ståndpunkter kring surrogatarrangemang	9
3. Kunskapsläge	10
3.1 Litteratursökning	10
3.2 Normer kring familjeformationer och moderskap	10
3.3 Konkurrerande diskurser	12
3.4 Altruistiskt kontra kommersiellt surrogatarrangemang	13
4. Teoretiska utgångspunkter	14
4.1 Socialkonstruktivism	15
4.2 Normalitet	15
4.3 Claims-making (anspråksformulering)	16
5. Metod	18
5.1 Metodologiska överväganden	18
5.2 Urval och avgränsningar	19
5.3 Bearbetning och analys av empiri	21
5.4 Metodens tillförlitlighet	22
5.5 Forskningsetiska överväganden	23
5.6 Arbetsfördelning	24
6. Resultat och analys	25
6.1 En familj som alla andra	25
6.1.1 Föräldraskap som rättighet	25
6.1.2 En osjälvisk gåva	28
6.1.3 Det frånvarande surrogatbarnet	31
6.2 En onormal familj	31
6.2.1 Att få barn är ingen rättighet	32
6.2.2 Surrogatmoderns utsatthet	33
6.2.3 Ett laglöst barn	36
6.2.4 Psykologiska effekter av att vara surrogatbarn	38

6.3 Sammanfattning av analys	39
7. Avslutande diskussion	40
7.1 Familjen som normal kontra onormal	40
7.2 Kvinnans roll och det ifrågasatta moderskapet	40
7.3 Det oskyddade surrogatbarnet	41
7.4 Slutord	41
8. Referenslista	43
8.1 Empiriskt material	47

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Föräldraskap är något grundläggande för många personer, men ungefär 10-15 procent av dem som önskar att få barn är ofrivilligt barnlösa. Det kan grunda sig i olika orsaker, som till exempel medicinska problem, livsstil eller sexuell läggning. Allt fler ofrivilligt barnlösa söker sig till andra länder för att få tillgång till metoder som inte finns i Sverige, däribland surrogatarrangemang (SMER 2013). Surrogatarrangemang innebär att en kvinna "lånar ut sin kropp" för att bli gravid, och efter barnets födsel lämnar surrogatmodern över denne till ett annat par eller person. I många fall använder man sig av de tilltänkta föräldrarnas könsceller vid befruktningen, beroende på vad som är möjligt. Även äggdonation och användning av surrogatmoderns ägg kan förekomma. I Sverige är surrogatarrangemang inte tillåtet att tillämpa inom hälso- och sjukvården (SMER 2013), det är däremot inte förbjudet att åka till ett annat land, som tillåter den här sortens föräldraskap, och låta en kvinna utomlands bli surrogatmoder till de tilltänkta föräldrarna.

Det finns två olika former av surrogatarrangemang. Det *altruistiska* surrogatarrangemanget innebär att man handlar för att hjälpa andra, utan att vilja erhålla en motprestation (Adriansson 2001). Det kan exempelvis handla om att hjälpa en närstående att kunna bli förälder, eller att surrogatmodern har positiva erfarenheter av sina tidigare graviditeter och vill hjälpa barnlängtande vuxna (Field 1988). Den här metoden tillämpas i länder som exempelvis Storbritannien och Nederländerna (SMER 2013). Motsatsen till den här formen är *kommersiellt* surrogatarrangemang, där surrogatmodern får en inkomst för att bära barnet (Stoll 2013). Kommersiella surrogatarrangemang tillämpas i bland annat Ukraina och i flera delstater i USA (SMER 2013).

När assisterad befruktning sker i en marknadskontext som är global, uppstår frågor kring sociala och kulturella normer (Werner-Felmayer 2018). Den här typen av befruktning går emot den etablerade synen på föräldraskap i Europa, där den som föder barnet traditionellt ses som dess

moder, medan kvinnans man ses som fadern (Arvidsson, Johnsdotter, Emmelin & Essén 2016). I takt med att det finns fler vägar till moderskap öppnar surrogatmoderskap på så vis upp för en känslig diskussion kring reproduktion och föräldraskap. Naturen och det naturliga är nyckelbegrepp till idén om moderskap och framförallt det “goda” moderskapet (Dow 2017). Anknypningsbandet mellan moder och barn är ett starkt argument i diskussionen kring surrogatmoderskap, det här eftersom det finns en föreställning att just biologisk kontakt och moral är tätt sammankopplade. Att bära ett barn och samtidigt få en naturlig anknypning med fostret konstrueras som en del av det “goda” moderskapet och ett kvinnligt beteende, en norm som krockar med surrogatarrangemang (Dow 2017). Den fortsatta mediebevakningen kring surrogatarrangemang samt debatten kring surrogatmoderskap ur en feministisk synvinkel visar att ämnet provocerar fram etisk, kulturell och politisk oro. Debatten är omtvistad eftersom den går emot och utmanar förgivettagna synsätt och normer kring moderskap, blodsband och femininitet (Dow 2017).

I vår studie har vi med hjälp av socialkonstruktivism, normalitet och claims-making som teoretiska ramverk samt med kvalitativ innehållsanalys som metod undersökt frågan om surrogatarrangemang i artiklar i svensk dagspress. Vi har undersökt hur man i texterna skriver om och skapar det *normala* kring familjeformationer, moderskap och barnets perspektiv. I dagens samhälle produceras ständigt nya texter världen runt där människor vill förmedla ett budskap, och dessa texter påverkar hur människor tänker och handlar. När texter studeras kan det undersökas hur författare, medvetet och omedvetet, försöker att påverka läsarna genom att beskriva problem och fenomen i samhället (Bergström & Boreus 2012). Eftersom media väljer ut vad de vill rapportera om, påverkar det också vad människor anser vara ett socialt problem. Fenomen som människor hör och läser mycket om i media ses som ett större problem än en händelse eller ett fenomen som inte tas upp. En reporter som letar information och skriver en artikel eller reportage bidrar därigenom till att konstruera ett givet socialt problem (Loseke 2003), eller uttryckt av Holstein och Miller (2003, s. 87):

The mass media, for instance, not only participate in the promotion of social problems categories, but they provide widely publicized examples of the image as it is attached to experience.

Det medierna väljer att publicera kring surrogatarrangemang kan på så vis påverka människors syn på och attityder kring ämnet. Att undersöka medietexter är därför en intressant ingång för att se hur en specifik "sanning" konstrueras.

1.1.1 Studiens relevans för socialt arbete

Idag finns det många olika sorters familjeformationer, och som professionell socionom kommer vi inom alla fält att komma i kontakt med människor och familjer som på olika vis utmanar normer och avviker från kärnfamiljen. Det är av stor vikt att socionomen kan ta ställning till och reflektera kring olika typer av familjer, samt vilka lagar och regler som råder på området. Det här eftersom att det i arbetet kan komma tillfällen där surrogatfamiljer och deras situation ska handläggas. Socialt arbete utförs även utanför Sveriges gränser, och den här studien belyser arbete som kan förekomma på internationell och transnationell nivå. Förutom diskussionen kring surrogatarrangemang tar vår studie också upp viktiga frågor om normalitet och ideal. För att kunna bemöta brukare och människor i tjänsten på ett lämpligt sätt, är det av vikt att vi kan uttyda samhällets normer och ideal och samtidigt förstå att det "normala" kan betraktas som en konstruerad sanning.

1.2 Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur frågan om surrogatarrangemang konstrueras i artiklar i svensk dagspress, med fokus på normalitet, utifrån begreppen familjeformationer, moderskap och barnets rätt.

1.3 Frågeställningar

- Hur konstrueras "normala" respektive "onormala" familjeformationer i texterna?
- Vilka normer går i artiklarna att uttyda kring moderskap?

- Vilka argument används i diskussionen för att belysa surrogatbarnens perspektiv?

2. Bakgrund

2.1 Begreppsdefinitioner

Surrogat kommer från det latinska ordet *su'rroga* som betyder "låta välja i någons ställe".

Nationalencyklopedins definition av ordets betydelse på svenska lyder; "ersättning som i något viktigt avseende är sämre än det den ersätter" (Nationalencyklopedin 2018).

Surrogatarrangemang syftar till processen kring surrogatmödraskap i sin helhet. *Surrogatmoder* kan alternativt benämnas som *värdmoder*, och det är den kvinna som bär och föder ett barn med avsikt att överlämna det till de tilltänkta föräldrarna (beställande par/part) efter förlossning.

Surrogatmödraskap kan alternativt benämnas som *värdmödraskap*. Det här är en assisterad befruktningsmetod som går ut på att en kvinna bär och föder barn åt någon/några, med avsikt att föräldraskapet lämnas över till dessa parter efter förlossningen. Vi har valt att använda begreppen surrogatarrangemang, surrogatmoder och surrogatmoderskap/surrogatmödraskap då vi anser att de här begreppen är de som är mest allmänt etablerade eftersom att de används frekvent i forskning och i stor del av vald empiri.

2.2 Surrogatarrangemang som lösning

Surrogatarrangemang som lösning för ofrivilligt barnlösa har blivit allt mer accepterat, och är lagligt i flera europeiska länder. Den altruistiska formen är laglig i exempelvis Storbritannien och Nederländerna, medan den kommersiella formen är laglig i exempelvis Ukraina. Anledningen till att personer söker sig till surrogatarrangemang kan bero på fysiska, psykiska eller sociala faktorer - som exempelvis skador på livmodern, psykiska hinder eller att personer lever i exempelvis homosexuella relationer alternativt är ensamstående. På grund av dessa faktorer söker sig därför ofrivilligt barnlösa personer till länder som tillåter metoden (SMER 2013). Olika föräldraskap ställs ofta mot varandra och jämförs när alternativa föräldraskap diskuteras, och en vanlig diskussion är varför personer som inte kan få barn på "naturlig" väg inte adopterar istället

för att använda sig av surrogatarrangemang. Att personer väljer surrogatarrangemang framför adoption kan handla om att ursprungsländerna har en annan syn på vad som är barnets bästa. Det gäller bland annat regler som rör de sökandes hälsotillstånd, ålder, sexualitet eller det eventuella äktenskapets längd. Med andra ord innebär det i praktiken att det kan vara svårare för dessa personer att adoptera ett barn. Det här rör bland annat homosexuella män, där det i nuläget inte finns några tillåtna reproduktionstekniker i Sverige (SMER 2013). Vid adoption föreligger inte något biologiskt/genetiskt samband mellan barn och föräldrar, och det genetiska bandet mellan dessa parter kan vara en anledning till att personer väljer surrogatarrangemang framför adoption (SMER 2013).

2.3 Familjeformationer och rättigheter enligt svensk lag

Surrogatarrangemang skapar en osäkerhet kring surrogatbarnets rättsliga ställning då den typen av familjeformation avviker från vad som regleras i svensk lag (Stoll 2013). I Föräldrabalken 4 kap. 7 § står följande:

Om en kvinna föder ett barn som tillkommit genom att ett ägg från en annan kvinna efter befruktning utanför kroppen har förts in i hennes kropp, skall hon anses som barnets moder.

Familjer som har genomgått surrogatarrangemang saknar med andra ord det skydd som andra familjer har, vars strukturer är legaliserade. Svensk lag har utformats för att ge den biologiska modern rättslig status som moder vid surrogatarrangemang. I dagsläget är det alltså omöjligt för kvinnliga blivande föräldrar att bli rättsliga föräldrar när surrogatmodern föder barnet, oavsett om de har en genetisk koppling, vilket innebär att adoption av barnet är det enda alternativet i Sverige. Vad gäller manliga blivande föräldrar så har de möjlighet att bekräfta faderskapet i förhållande till det nyfödda barnet (Stoll 2013).

2.4 Etiska ståndpunkter kring surrogatarrangemang

I Sverige har det funnits skepsis mot surrogatarrangemang, med hänvisning till etiska argument och skyddet för både barnets och surrogatmoderns intressen (Stoll 2013). Det har funnits en bred enighet om att surrogatarrangemang inte är önskvärda, då det inte anses förenligt med människovärdesprincipen att använda en annan kvinna som medel för att lösa barnlöshet (Singer 2008). Enligt det här synsättet exploateras surrogatmödrarna och deras kroppar utnyttjas, både i kommersiella och altruistiska arrangemang (Stoll 2013). Surrogatmodern utsätts för medicinska och psykologiska risker vid graviditet och förlossning, och det är vanligt att det uppkommer en problematik i surrogatmoderns självbestämmande, samtycke och autonomi.

Surrogatarrangemang är en etisk fråga som rymmer många dimensioner, där eventuella konsekvenser för surrogatmodern och risken för påtryckningar att ställa upp på dessa arrangemang bör beaktas. Det finns även en risk att barnet i sig blir en handelsvara (SMER 2013).

3. Kunskapsläge

I det här avsnittet kommer vi att gå igenom tidigare forskning som är relevant för vår studie. Vår tidigare forskning disponeras utefter följande teman: *Normer kring familjeformationer och moderskap*, *Konkurrerande diskurser* och *Altruistiskt kontra kommersiellt surrogatarrangemang*. Det generella kunskapsläget kring surrogatarrangemang är relativt stort, men det saknas medieforskning på området. Det anser vi att vår studie bidrar med, och på så vis fyller den en kunskapslucka.

3.1 Litteratursökning

Vi har genom LUBsearch (Lunds universitetsbiblioteks söktjänst) funnit studier, som alla är peer reviewed (kvalitetssäkrade). Vi har använt följande sökord, i olika kombinationer: *family formation*, *surrogacy*, *motherhood*, *altruism*, *media*.

3.2 Normer kring familjeformationer och moderskap

Idag finns en stor mångfald av familjetyper - HBTQ-familjer blir exempelvis allt vanligare. Samtidigt finns fortfarande en normativ idealbild av familjen, bestående av ett heterosexuellt par med gemensamma biologiska barn. Frågan om vad en familj är besvaras på olika sätt av olika människor, men det är något föränderligt. Moderna familjer finns i olika konstellationer och består av olika antal barn, unga och vuxna, med olika inbördes relationer. Familjen kan ses som en kulturell norm, där vi skapar föreställningar och förväntningar på varandra, som vi förhåller oss till och jämför oss med, men föräldraskapet är enligt den här normen starkt förankrat i heterosexualitet (Malmquist & Zetterqvist Nelson 2008). Samkönade föräldraskap konstrueras som "det andra", och det beskrivs som skilt från det heterosexuella föräldraskapet, olikt i den mening att könssammansättningen skiljer sig åt. Fokus på könssammansättning bildar ett diskursivt mönster, däremot så nedvärderas inte individens föräldraförmåga. Den biologiska moderns närvaro har stor betydelse och det växer fram en bild där biologiskt moderskap tillskrivs en självklarhet, som är svår att ifrågasätta (Malmquist & Zetterqvist Nelson 2008).

Familjeformationer som frångår den heterosexuella normen har andra rättsliga ramar att förhålla sig till, eftersom det finns lagar kring exempelvis assisterad befruktning, adoption och rättsligt föräldraskap (Malmquist & Wurm 2018). Vad gäller exempelvis adoption, så är det adoptionslandet som bestämmer om personerna som ska adoptera är lämpliga som föräldrar till barnet, även om definitionen av "bra föräldrar" och "barnets bästa" konstrueras på olika sätt i olika delar av världen (Lindgren 2015). Uppfattningen att ett barns biologiska föräldrar är dennes föräldrar, och på grund av det ska ha de rättigheter och skyldigheter som lagen ger, har sina rötter långt bak i tiden. Det talas om betydelsen för barnet att det kartläggs vem som är dennes "verkliga" förälder (Singer 2005). Också i media är det den biologiska familjen som är i centrum, och även om det ibland skrivs om andra familjeformationer är det den biologiska som målas upp som den självklara. På så vis är det den "normala" familjen som andra familjeformationer, exempelvis adoptionfamiljen, har som referensram (Martinell Barfoed 2008). Normen kring det biologiska föräldraskapet är ofta kopplat den adopterades önskan efter att söka efter sina "riktiga" rötter, något som har blivit ett vanligt tema i TV-reportage så som *Spårlöst*, där vuxna adopterade gör en "återresa" för att finna sina rötter och sitt ursprung (Martinell Barfoed 2008).

Surrogatarrangemang utmanar normen kring moderskap, femininitet och blodsband. Det “naturliga” moderskapet förespråkas med fokus på genetiska och biologiska faktorer och surrogatmoderskap ses som något onaturligt och etiskt tveksamt. Det moderliga bandet målas upp som ett naturligt fenomen, där personer som genomgår graviditet, förlossning och amning har ett speciellt band till sina barn som är svårt att få om man inte genomgår en graviditet (Dow 2017). Ett psykologiskt och emotionellt band påstås påbörjas redan under graviditeten, och de nio månader som barnet spenderar i moderns livmoder beskrivs som en nödvändig start i den kommande relationen, mellan barn och mor. För människor som har genomgått en graviditet kan andra vägar till föräldraskap ses som något främmande och onaturligt (Dow 2017).

3.3 Konkurrerande diskurser

Medieframställningen av ett givet fenomen kan påverka hur det problem uppfattas och negativa inramningar kan framkalla oro hos människor. Hur media beskriver sociala förändringar kring familjebildning påverkar människors värderingar och attityder (van den Akker, Fronek, Blyth & Frith 2016). Forskning och medierapportering kring surrogatarrangemang blir allt vanligare. Det som skrivs fokuserar ofta på de komplexa problem som berör alla inblandade parter vid ett transnationellt surrogatmoderskap. Framställningar av den här typen påverkar värderingarna av vad som är acceptabelt gällande olika typer av reproduktion (van den Akker, Fronek, Blyth & Frith 2016). Föräldrar som funderar på alternativet surrogatarrangemang påverkas av konkurrerande diskurser. För det första rör det negativ medierapportering som berättar “skräckhistorier” om exploateringen av kvinnan i fattigare länder. För det andra ger surrogatbyråer en konkurrerande och tilltalande bild av arrangemanget, där människor med positiva erfarenheter beskriver processen på exempelvis olika internetforum (Arvidsson, Johnsdotter & Essén 2015).

Föräldrar som har genomgått surrogatarrangemang via byråer kan antas ha blivit påverkade av byråernas resonemang som menar att kvinnorna inte blir exploaterade då de blir finansiellt kompenserade och på så vis kan skapa ett bättre liv. De föräldrar som är positiva till

surrogatarrangemang vill skapa en motbild gentemot den negativa medieframställningen. Samtidigt försöker många av dem få en inblick i surrogatarrangemanget då de är oroliga över att surrogatmodern inte alltid är väl omhändertagen och skyddad. På grund av att processen är etiskt omstridd samt att olika tvetydiga och konkurrerande diskurser kan identifieras ses surrogatarrangemang som en sista utväg till att bli föräldrar (Arvidsson, Johnsdotter, & Essén 2015).

I en studie som undersökt den lokala bilden av surrogatmoderskap på landsbygden i Indien ansåg många respondenter att surrogatmödrar var "dåliga kvinnor". En del av de tillfrågade kände inte till hur surrogatarrangemang genomfördes och trodde att det innebar att surrogatmodern och fadern till det tilltänkta barnet skulle ha samlag. På så vis uttryckte många att de såg på surrogatmödrar som prostituerade (Arvidsson, Vauqueline, Johnsdotter & Essén 2017). Det ansågs, framförallt i lägre inkomstklasser, att processen gick emot samhällets normer kring moderskap. Det betraktades som att kvinnorna "sålde" sina barn och på så vis ansågs surrogatmödrarna vara dåliga mödrar och kvinnor. En del av de tillfrågades syn på arrangemanget skilde sig från de övrigas då de ansåg att surrogatmödrar förtjänade stor respekt, då hon genomförde en ädel handling genom att ge ett barn till ett barnlöst par (Arvidsson, Vauqueline, Johnsdotter & Essén 2017).

3.4 Altruistiskt kontra kommersiellt surrogatarrangemang

Det finns argument som talar för och emot både det altruistiska och det kommersiella surrogatarrangemanget. Den kommersiella formen är i många länder förbjuden och man hänvisar till att det kan ske en exploatering av utsatta kvinnor som inte är fullt medvetna om riskerna av vad processen innebär och att surrogatmodern och barnet blir en form av handelsvara (Banerjee 2013). Det kommersiella surrogatarrangemanget ses som en form av affärsförhållande där både surrogatmodern och de avsedda föräldrarna ska motiveras att genomgå processen för att få en förtjänst, surrogatmodern bär de avsedda föräldrarnas barn medan hon får en ekonomisk ersättning. Den altruistiska formen av arrangemanget är tvärtom baserat på ett "gåvoförhållande" var surrogatmodern som ofta är en nära vän eller släkting, men också i vissa fall en främling,

lovar att bära de avsedda föräldrarnas barn på grund av kärlek eller som en god gärning (Van Zyl & Walker 2013).

Kritik vid den kommersiella metoden har förts kring att medel- och överklasspar använder den ofta ekonomiskt pressade surrogatmoderns fortplantningsförmåga och att processen förminskar och kränker surrogatmoderns integritet och värde som människa (Banerjee 2013). Samtidigt menar somliga kritiker att den altruistiska formen kan vara exploaterande på liknande vis exempelvis inom familjer där parter med mindre makt känner sig pressade att genomföra surrogatmoderskap av altruistiska skäl för en familjemedlem. Kritik har också förts fram kring att den altruistiska formen förstärker förtryckande könsroller. Medan män alltid ska få betalt för de tjänster de utför, däribland spermadonation, ska kvinnor inte kräva någonting för sina prestationer utan endast utföra handlingar av empati och för att de är godhjärtade. Det här synsättet menas stereotypisera kvinnor som självupppoffrande och osjälviska samt leder till ytterligare exploatering av kvinnor (Banerjee 2013).

4. Teoretiska utgångspunkter

I vår studie har vi i vår analys använt socialkonstruktivism som teoretiskt ramverk, samt utgått från det teoretiska begreppet normalitet, med fokus på familjeformationer, moderskap och surrogatbarnets perspektiv. Normalitet ser vi som socialt konstruerat, och studien reflekterar på så vis kring konstruktionen av vad som anses vara ett normalt/onormalt moderskap, en normal/onormal familj samt barnets "rätta" uppfostran/levnadssituation. Vi har använt oss av det socialkonstruktivistiska ramverket eftersom det har hjälpt oss att förstå hur man i de texter vi undersökt velat bygga upp och konstruera en viss sanning. Vi avser på så vis inte att hitta "konkreta fakta" på vad som är sant eller vad som är falskt utifrån vårt material, snarare vad författarna till texterna vill presentera och beskriva som det rätta och sanna synsättet. Genom det teoretiska ramverket har vi därför haft möjligheten att förstå fenomenet surrogatarrangemang i dagspressen som språkligt konstruerat och därigenom som en del av de familjeformationer som accepteras idag.

För att anknyta till studiens mediala fokus har vi funnit det teoretiska begreppet claims-making (anspråksformulering), väl valt utifrån de positionerade argument och anspråk som framträder i medieanalysen.

4.1 Socialkonstruktivism

Socialkonstruktivismen anser att samhället är något som skapas och på så vis inte något naturligt och gudagivet (Wennerberg 2001, s. 69):

En social ordning är inte något som bara finns där, utan den är skapad och den skapas ständigt på nytt igen.

Berger och Luckmann presenterar tre begrepp, nämligen externalisering, objektivisering och internalisering. Begreppen går ut på att vi människor skapar vanor, som i efterhand sprider sig till andra människor och därigenom blir externaliserade. Externaliseringen av vanor bildar institutioner som människor så småningom börjar ta för givna och samhället blir genom den här processen en objektiv verklighet. Människor tar således till sig och internaliserar dessa institutioner och normer för att förstå den sociala verkligheten. I efterhand kan det krävas att de skapade institutionerna legitimeras för att deras existens och meningsfullhet inte ska ifrågasättas. Efterhand glöms det bort att institutionerna har skapats vid ett visst tillfälle, istället förmedlas det en bild av att det alltid har varit så och att det inte skulle vara möjligt att vara på ett annat sätt (Wennerberg 2001). Denna syn innefattar språket som också ses som något socialt konstruerat. Vår uppfattning av verkligheten bygger på det språk som vi tagit till oss som barn och som har varit ett redskap för att bygga upp verkligheten samt sätta gränser och ramar för vad som finns och existerar i vårt medvetande, och hur vi förstår den verklighet som omger oss (Wennerberg 2001).

4.2 Normalitet

Normalitet kan definieras som det som på en given tid och plats anses vara det normala tillståndet. Begreppet är starkt förknippat med begreppet "norm" som är en regel eller föreskrift för hur individen bör handla i olika situationer (Östnäs 2007). Enligt sociologin skapar olika kulturella sammanhang olika normer (Svensson 2007). När intresset för sociala frågor ökade, ökade även det breda intresset för statistik över befolkningen. Begreppet "normal" började under 1800-talet användas i betydelsen "vanlig" eller "typisk", och det ersatte ordet "ideal". Det normala började därefter definieras som det rätta, det goda, det mediokra och det friska (Svensson 2007). Normalitet är dock inte ett homogent uttryck, eftersom inte alla i ett samhälle har samma bild av det normala. I varje sammanhang finns det normala, men även det avvikande, som gör det normala synligt. Som samhällsmedborgare socialiseras vi in i det normala, men prövar och omprövar sätt att vara och tänka i det mänskliga mötet med andra personer, och på så vis utvecklas en normalitet (Svensson 2007).

Normaliteten i ett samhälle baseras alltså på sociala värden. Dessa värden kan definieras som att det värdefulla i samhället internaliseras i våra medvetanden genom socialisationen.

Inlärningsprocessen är livslång, och olika aktörer påverkar individen att anta nya allmänt accepterade roller inom ramen för samhällets breda normsystem. Personer som inte befinner sig inom ramen för samhällets normalitet kan definieras som avvikare eller marginaliserade (Östnäs 2007). I vårt empiriska material är normalitet ett centralt tema, varför vi har valt att inspireras av det här begreppet.

4.3 Claims-making (anspråksformulering)

För att påvisa ett socialt problem krävs det att personer tror att problemet överhuvudtaget existerar, att det är föränderligt och bör förändras. För att ett socialt problem ska etableras eller uppstå krävs olika handlingar, exempelvis skapas ett claim, eller ett anspråk, som är ett uttalande som försöker övertyga publiken om att det sociala problemet existerar. Anspråket kan vara verbalt (som i vårt fall, i analysen av medieartiklar) eller visuellt. Ett anspråk behöver två parter för att kunna uppstå, en claims-maker (anspråksformulerare) och en publik, där publiken utvärderar anspråket och bedömer om det är viktigt och relevant (Loseke 2003). Teorin har en

konstruktivistisk utgångspunkt, som tar hänsyn till hur ett fenomen betraktas utifrån, samt hur det skapas (Loseke 2003).

När en anspråksformulering görs används tre strategiska utgångspunkter - den första handlar om att få publiken att se ett tillstånd som ohållbart, genom att framhäva att det bryter mot kulturella normer. Anspråksformulerare kan här sammankoppla olika normer, hänvisa till en populär oro alternativt konstruera symboliska teman som hjälper publiken i fråga att själva analysera de möjliga problemen (Loseke 2003). Den andra strategin vill utmåla offer som drabbas, det här genom att visa på offrets oskyldighet, personifiera personen eller konstruera kulturella hänvisningar som verkar för att väcka sympati (Loseke 2003). Den tredje strategin vill istället framställa en eller flera personer eller fenomen som skyldiga till problemet, det här genom att bygga upp ett tänk kring "vi och dem", där "dem" påstås vara problemet. Om det istället är en själv som är problemet, kan detta försöka avledas och läggas på någon annan (Loseke 2003). Hur människor tänker och vad de tycker om ett visst fenomen är tätt sammankopplat med hur de känner. Anspråksformuleraren kan på så vis vädja till människors känslor kring ett visst fenomen för att få publiken att hålla med om hens ståndpunkt. På så vis behövs det många gånger inte fakta för att få människor att anse att något är ohållbart och borde förändras, istället räcker det om personer i publiken exempelvis blir rädda, arga eller känner sympati för ett offer eller en bov som kan kopplas till problemet (Loseke 2003).

Anspråkets trovärdighet baseras på vem som framför anspråket och på kunskapen som konstrueras (Loseke 2003). Forskares uttalanden är alltid högst i den här hierarkin, eftersom de påstås använda sig av objektiv, evidensbaserad och vetenskaplig kunskap (Loseke 2003). I hierarkin följs forskaren av professionella personer som har kunskap och relevans inom ett visst område. Om en anspråksformulerare dessutom har egna erfarenheter av ämnet som beskrivs, anses personen ha hög trovärdighet. Även relationen mellan anspråksformulerare och publik är viktig för att uppnå hög trovärdighet (Loseke, 2003).

5. Metod

I det här avsnittet presenterar vi studiens genomförande under rubrikerna *Metodologiska överväganden*, *Urval och avgränsningar*, *Bearbetning av empiri*, *Metodens tillförlitlighet*, *Forskningsetiska överväganden* samt *Arbetsfördelning*.

5.1 Metodologiska överväganden

I vår studie har vi valt att använda en *kvalitativ metod*, vilket innebär att vårt fokus ligger på ord snarare än kvantifiering när vi har samlat in och analyserat vår empiri (jfr Bryman 2011).

Kvalitativa data är uttryckta i verbal form, vilket kan ge en flerdimensionell beskrivning av vad som studeras (Lind 2015). Vår studie har ett *abduktivt* angreppssätt, vilket innebär att teori och empiri relateras till varandra genom en kombination av induktion och deduktion samt tolkning av empirin med hjälp av teorier eller hypoteser. Genom en pendling mellan teoretisk förståelse och konkreta empiriska iakttagelser skapas en fördjupad förståelse för fenomenet som studeras (Patel & Davidsson, 2003). Vår empiri består av dokument i form av artiklar som berör ämnet “surrogatarrangemang” i svensk dagspress, och med hjälp av dessa genomförs en *kvalitativ innehållsanalys*. Skillnaden mellan kvantitativ och kvalitativ textanalys är att den kvantitativa metoden genomförs genom en kvantifiering, det vill säga genom att räkna och mäta vissa fenomen i texter. I den kvalitativa tillvägagångssättet görs istället fördjupade analyser av fenomenen som hittas i texterna (Bergström & Boréus 2012). En kvalitativ inriktad innehållsanalys är det vanligaste tillvägagångssättet vad gäller kvalitativ analys av dokument, och det innebär att det söks efter teman i den empiri som analyseras (Bryman 2011). En innehållsanalys fokuserar på så vis på innebörden av texter, exempelvis frekvensen av hur ofta en specifik företeelse omnämns i en text, hur ofta vissa ord, uttryck och argument dyker upp. En innehållsanalys kan också undersöka hur texter kommunicerar med sina läsare, det vill säga om texten exempelvis är skriven på ett undrande, argumenterande eller vädjande vis.

Tillvägagångssättet passar bra för att hitta strukturer och mönster i ett större underlag och det är möjligt att sortera material i breda kategorier eller i mer invecklade grupperingar (Bergström & Boréus 2012). Mediala produkter som dagstidningar, tidskrifter, TV-program, filmer och dylikt

utgör tänkbara källor för samhällsvetenskaplig analys (Bryman 2011). Metoden har varit lämplig för vår studie, eftersom att vi har gått igenom ett stort material av texter i svensk dagspress, som har behandlat ämnet surrogatarrangemang.

Journalistiken upprättar en sorts “parallellvärld”, lika verklig som andra världar, och den medverkar till att organisera sociala och kunskapsmässiga förhållanden i samhället, definiera sociala grupper och kategorier samt att konstruera mänskliga och sociala relationer (Ekecrantz 1996). Journalistiken har på så vis med tiden blivit en social institution som förändrats i takt med att samhället i stort har förändrats och fått allt större utrymme och inflytande. Den skapar en tolkningsgemenskap som fungerar som verktyg för att förstå den sociala verkligheten. Kulturella, ekonomiska och politiska verksamheter går idag att finna i medierna och har blivit en del av journalistikens diskurs (Ekecrantz & Olsson 1994; Becker, Ekecrantz & Olsson 2000). Till att börja med hade vi för avsikt att endast fokusera på debattartiklar men då vi ville ha större variation i hur det talades och skrevs till publiken valde vi att behandla olika typer av tidningsartiklar. I och med att vårt material har stor variation har det varit lämpligt att kategorisera och gruppera in olika typer av teman och ämnen som har behandlats i texterna för att på så vis få fram mönster och finna hur mening skapats.

För att bedöma trovärdigheten av artiklarna som vi har analyserat har vi beaktat följande kriterier: äkthet (autenticitet), trovärdighet, representativitet och mening. Autenticiteten är svårt att ta ställning till i relation till medieprodukter, eftersom att det är svårt att veta om personen som författat artikeln har nödvändig kunskap kring ämnet (Bryman 2011). Vad gäller representativiteten så har vi beaktat den genom att välja ett stort urval av olika typer av artiklar med skilda innehåll som därför representerar olika ståndpunkter.

5.2 Urval och avgränsningar

Urval i kvalitativa studier handlar om att identifiera ett underlag med relevant empirisk information i förhållande till vår forskningsfråga (Lind 2015). Som kvalitativ forskare använder man sig vanligtvis av *målstyrda urval*, som handlar om att välja ut enheter, i vårt fall dokument,

med direkt hänvisning till forskningsfrågorna som har formulerats (Bryman 2011). För att kunna hitta artiklar på ämnet “surrogatarrangemang” har vi använt databasen *Retriever*, och där har vi sökt på begreppen “surrogatmoderskap” och “surrogatarrangemang”. Vi valde att utgå från det här breda begreppen då vi var osäkra på hur många artiklar det skulle finnas på ämnet när vi startade vår sökning. När resultatet sedan visade att det fanns många dokument att utgå från, som dessutom var passande för vårt syfte och våra frågeställningar, så behövde vi inte göra fler sökningar. Det har skrivits många artiklar på ämnet på senare tid, vilket gjorde att vi bestämde oss för att begränsa empirin till artiklar som skrivits mellan 2016 och 2018. När vi började arbeta med studien hade vi funderingar på att begränsa oss till debattartiklar i svenska dagstidningar, men valde sedan att använda svensk dagspress i stort. Vi valde den här bredare ingången för att få ett mer varierat empiriskt material. Vår breddade syn på artiklarna innebär att vi har valt att ha med tre olika former av artiklar: debattartiklar, nyhetsartiklar samt reportage. Vi har fokuserat på artiklar från följande dagspress:

Dagspress	Antal artiklar	Typ av artikel/artiklar
Dagens Nyheter	4	Debattartiklar
ETC	2	Debattartiklar
Svenska Dagbladet (SvD)	2	1 st debattartikel, 1 st nyhetsartikel
SVT Nyheter	2	1 st nyhetsartikel, 1 st reportage
Dagens Samhälle	1	Debattartikel
Göteborgs-Posten (GP)	1	Reportage
Sydöstran	1	Debattartikel

Vi har i vår analys valt att referera till artiklarna genom dagspressens namn, samt datumet då artiklarna publicerades. De artiklar som publicerats samma dag, från samma dagspress, har märkts med bokstaven A alternativt B.

5.3 Bearbetning och analys av empiri

I början av kodningen av vår empiri gjorde vi en första genomläsning av artiklarna. Under den första läsningen förde vi inga anteckningar, utan skapade oss endast en allmän bild av vad vi hade att arbeta med. Efter den här första genomläsningen började vi göra noteringar av teman som var utmärkande, för att sedan börja granska koderna på ett kritiskt sätt. Under kodningens gång kunde vi urskilja ett antal teoretiska referensramar som vi tyckte skulle passa bra i vår analys, och de teoretiska begrepp som uppkom var *socialkonstruktivism*, *normalitet* och *claims-making* (anspråksformulering). Något som är viktigt att ha med sig är dock att kodningen inte ska likställas med analys, utan att de teman som uppkommer av kodningen behöver tolkas med hjälp av tidigare forskning, teori och de ursprungliga frågeställningarna studien har (Bryman 2011).

Vi har behövt ta det så kallade *kaosproblemet* i beaktning vid vår kodning. Kaosproblemet innebär oordning och ett överskådligt material som är svårt att analysera. På så vis är det av vikt att man redan från början skapar en ordning som stämmer överens med det som undersöks (Ahrne & Svensson 2015). Värt att förtydliga är att datamaterialet inte är något som finns av sig självt och som vi som forskar på området endast behöver samla in, utan i processen ingår också att välja ut material som är relevant samt aktivt peka på forskningsfrågorna (Lind 2014). När materialet organiseras krävs det att materialet skalas ner och fokuserar på en viss del av materialet, vilket kan leda till ett *representationsproblem*. Begreppet står för att vi genom studien vill representera hela urvalet, men samtidigt inte har möjlighet att visa allt. På så vis krävs det att urvalet skalas ner, men samtidigt visar på skillnader och olika ståndpunkter, samt riktar studiens fokus på vad som undersöks (Ahrne & Svensson 2015). I vårt fall har det krävts att vi har organiserat materialet vi har samlat in, så att det visar på artiklarnas mest framträdande sidor, men också på dess varierande ståndpunkter.

De teman som uppenbarade sig under vår kodning var följande: *positiva aspekter av surrogatarrangemang*, *kritiska aspekter av surrogatarrangemang*, *familjeformationer*, *moderskap* samt *surrogatbarnets perspektiv*, och dessa teman har sedan bearbetats på olika sätt i

vårt analyskapitel. De flesta artiklarna behandlade alla dessa teman, och argument och anspråk som skapats i artiklarna har valts ut genom olika citat i analysen.

Det finns kritik mot kodningsförfarandet, som syftar till att det kan ligga ett problem i att kontexten går förlorad i vad som sägs, på grund av att sammanhang kan försvinna vid urplock av textstycke (Bryman 2011). En annan kritisk ståndpunkt är att kodningen kan resultera i en fragmentisering av informationen så att det "narrativa flytet" i vad personerna säger går förlorat (Bryman 2011). Det är viktigt att ta den här kritiken i beaktning, vilket vi anser att vi har gjort, med hjälp av den noggranna kodning vi genomfört i olika steg.

5.4 Metodens tillförlitlighet

Begreppen *validitet* (giltighet) och *reliabilitet* (tillförlitlighet) är två begrepp som är aktuella i kvantitativ forskning, men inte lika relevanta vid kvalitativa studier (Bryman 2011). Det här grundar sig bland annat i att reliabilitet- och validitetsstudier förutsätter att det går att komma fram till en absolut sanning (realism) av den sociala verkligheten. Forskare menar istället att det kan finnas mer än en beskrivning av den sociala verkligheten (Bryman 2011). Två andra begrepp som kvalitativa forskare använder sig av istället är *tillförlitlighet* och *äkthet* (Bryman 2011). Tillförlitlighet syftar till fyra kriterier: trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjlighet att styrka och konfirmera. Det innebär att forskaren skapar en trovärdighet i att forskningen utförs i enlighet med reglerna som finns, samt att det finns ett granskande synsätt och att forskarens egna värderingar inte påverkar studien (Bryman 2011). Trots att vårt valda ämne är en kontroversiell fråga så har vi anlagt ett objektiva perspektiv och varit tydliga med att förmedla olika sidor av fenomenet genom att använda ett urval av artiklar som argumenterar för skilda perspektiv. Vi har beskrivit och analyserat de olika uppfattningarna med stöd i teori och forskning. Med äkthet avses till att börja med om studien ger en tillräcklig bild av de olika åsikter och uppfattningar som finns i undersökningsgruppen (Bryman 2011). En del av den dagspress vi har använt oss av har en politisk ståndpunkt vilket kan påverka vilken typ av artiklar de väljer att publicera. Det här har vi tagit i beaktning, men eftersom att vi har ett brett urval av artiklar och dagspress som representerar olika sidor och ståndpunkter så anser vi att det inte påverkar studiens äkthet. Likaså

avser äkthet om studien bidragit till att deltagarna får en bättre bild av hur andra personer i miljön upplever fenomen, om studien hjälper personerna som medverkat i den att förändra sin situation. Slutligen syftar äkthet till om studien gjort att deltagarna får bättre möjligheter att vidta de åtgärder som krävs för att förändra (Bryman 2011). Genom att belysa hur ämnet beskrivs i svensk dagspress ger vi också en bredare bild av frågan, vilket kan hjälpa människor att förstå dess komplexitet bättre. Det kan skapa en mer omfattande insyn i vad ämnet innebär och hur det ska hanteras.

5.5 Forskningsetiska överväganden

Enligt lag (SFS 2003:460) 8§ ska människors välfärd beaktas före den vetenskapliga forskningen, mänskliga rättigheter och grundläggande friheter skall alltid beaktas vid en etisk prövning. Lag (SFS 2003:460) 9§ förtydligar att den vetenskapliga forskningen endast får genomföras om riskerna för deltagande forskningspersoner vägs upp av forskningens vetenskapliga värde. Vårt val av metod innebär att vi respekterar integriteten både hos de skribenter och personer som nämns i artiklarna.

Svensk forskning utgår från följande etiska principer: *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (Bryman 2011). Informationskravet syftar till att forskaren ska ge information till deltagarna i studien om dess syfte. Personerna som deltar har rätt till information om studiens delar och vad som gäller kring deras självbestämmanderätt. Även samtyckeskravet betonar deltagarnas rätt till att själva bestämma ifall de vill delta i studien eller ej. Samtycke från vårdnadshavare krävs i de flesta fallen ifall att deltagaren är minderårig. Nyttjandekravet i sin tur betonar att empirin ska överensstämma med studiens syfte, och att i de fall som materialet berör privatpersoner ska det endast användas för ändamålet. Den sista principen, konfidentialitetskravet, innebär att information som berör individer ska förvaras på så sätt så att obehöriga inte kan ta del av materialet. Det är av stor vikt att forskare beaktar hur känslig information hanteras (Bryman 2011).

I vår studie har vi inte använt oss av deltagare, utan analyserat texter i dagspress. Våra artiklar publiceras av författare som frivilligt har valt att publicera sina artiklar, och på så vis finns en medvetenhet om att det som skrivs kan komma att granskas av läsarna. På så sätt använder vi oss inte av forskningsdeltagare och har därför inte direktkontakt med personer som berörs av vår studie. Likväl är det dock av stor vikt att vi har respekt för författarnas integritet samt de personer som figurerar i våra valda artiklar. Vi har inte benämnt författarna i vår analys, och vi anser att det gör att det inte skapas ett stort fokus på vem som skrivit citatet - snarare vad citatet säger.

5.6 Arbetsfördelning

Genom hela studien så har vi skrivit tillsammans i så stor mån som möjligt, och det har vi lyckats med genom att träffas i stort sätt varje vardag och ha en planering att följa. Under varje träff har vi valt ett område som vi koncentrerat oss på, samt diskuterat. Vi har båda haft ansvar för studiens alla kapitel, fastän vi har suttit vid två olika datorer och inte skrivit varje rad tillsammans - förutom på analysen och diskussionen. Något vi har valt att lägga vikt vid är dock att alltid gå igenom vad den andra personen har skrivit, ge feedback och ändra i texten beroende på om det har varit behövligt eller ej.

Genom att använda oss av Googles tjänst Drive har vi kunnat följa varandras skrivprocess vid varsin dator, och på så sätt har vi haft möjlighet att skriva mer effektivt.

Under hela studiens gång har vi parallellt med vårt skrivande på uppsatsen skrivit i en gemensam dagbok. I dagboken har vi återberättat vad vi har arbetat med under dagen och reflekterat kring hinder och frågetecken som har uppkommit. Dagboken har också fungerat som en stöttepelare var det har varit möjligt att skriva ut sin frustration eller glädje utan att behöva använda samma korrekta språk.

6. Resultat och analys

I det här kapitlet kombineras resultat och analys. Resultatet av studien presenteras och diskuteras med hjälp av tidigare forskning och teori. Det finns en tydlig debatt och tydliga argument i artiklar om surrogatarrangemang, där argumenten i de allra flesta fall målas upp som positivt alternativt negativt inställda till fenomenet. Presentationen organiseras i följande teman: *En familj som alla andra* och *En onormal familj*.

6.1 En familj som alla andra

I den här positionen av debatten kring surrogatarrangemang framställs surrogatfamiljen som “en familj som alla andra”, en familj som bör accepteras och normaliseras på samma sätt som andra familjeformationer. Under rubrikerna *Föräldraskap som rättighet*, *En osjälvisk gåva* och *Det frånvarande surrogatbarnet* presenteras vår analys.

6.1.1 Föräldraskap som rättighet

Många anspråksformulerare som skapar argument med en positiv inställning till surrogatarrangemang målar upp en bild av att arrangemanget är en lämplig metod att använda för personer som av biologiska eller sexuella skäl inte har möjlighet till att få biologiska barn. Följande citat, från en debattartikel i Dagens Nyheter, är ett exempel på det.

För kvinnor som inte kan föda barn och för homosexuella män är värdmödraskap en möjlighet att bilda familj (...) Vår ståndpunkt är klar: Familjer är olika, men föräldrarnas kärlek till sina barn är alltid oändlig (Dagens Nyheter 2018-10-04, A).

Debattörerna i ovanstående citat konstruerar ett tydligt argument med fakta och retorik som är svårt att bestrida. Homosexuella och infertila kvinnor tas in i diskussionen för att stärka argumentet, dessa grupper målas upp som tydliga offer vilkas rättigheter är svåra att förneka. Texten vädjar till läsarens känslor genom att indikera på människors lika värde, och att familjers olikheter inte spelar roll i frågan om att älska sitt barn eller inte. Debattörerna vill tillbakavisa

familjenormskonstruktionen som förespråkar heterosexuallitet i föräldraskap (jfr Malmquist & Zetterquist Nelson 2008). Föräldraskap som rättighet mjukas upp av att föräldraskapet idealiseras genom följande mening: "föräldrarnas kärlek till sina barn är alltid oändlig."

Vi anser att det inte är rimligt att staten tar sig rätten att förbjuda en kvinna att bära andra föräldrars efterlängtade barn (Dagens Nyheter, 2018-10-04, B).

I ovanstående citat uttrycker debattörerna en politisk ståndpunkt och hänvisar till människans frihet att få bestämma över sin egen kropp. I texten hävdas att staten inte ska ha insyn i den här typen av frågor, genom att måla upp staten som motståndare till deras ståndpunkt, och att det enligt dem inte är den institutionella roll som staten bör ha. Debattörerna är liberala politiker, och de använder sin politiska position för sina argument. De vill få sina meningsmotståndare att låta orimliga, och lyfta upp sin egen åsikt som den enda rätta (jfr Loseke 2003), vilket är en klassisk argumentationsteknik.

Nedanstående citat kommer från ett reportage i Göteborgs-Posten, där journalisten intervjuar en kvinna som är ofrivilligt barnlös, men som har fått barn via en surrogatmoder.

Jag brinner för att sättet som mitt barn blev till på ska bli godkänt och att folk ska förstå oss ofrivilligt barnlösa. För oss fanns det ingen annan utväg än att använda oss av en surrogatmamma (Göteborgs-Posten 2017-11-19).

Intervjupersonen vill få upprättelse och förståelse för sitt sätt att skapa familj. Hon vill rentvå surrogatarrangemang som metod och hänvisar till att det inte är något som genomförs lättvindigt utan är en "sista utväg" då man redan har försökt alla andra vägar till föräldraskap. Vi ser en tydlig koppling till teorier om normalitet (jfr Svensson 2007), där personen målar upp en bild av att vilja normalisera sin familjeformation, på samma sätt som för personer som har bildat familj på "naturlig" väg. Hon vill ha omgivningens bekräftelse och erkännande för sin familj, och andra familjer som har skapats genom den här metoden. Hon hänvisar till "oss ofrivilligt barnlösa", och kategoriserar in sig själv i ett fack, med företräde att uttala sig i frågan. Hennes trovärdighet är hög, eftersom att hon har egna erfarenheter av situationen (jfr Loseke 2003).

Nedanstående citat är från en debattartikel i ETC, där debattörerna arbetar för surrogatbyrån Nordic Surrogacy.

Vi hoppas även att de som kritiserar möjligheten väger in att det ytterst handlar om att det finns hopp för många ofrivilligt barnlösa att nå sin högsta dröm, att bli föräldrar (ETC 2017-10-31).

Artikeln innehåller kraftfulla termer så som "hopp" och "högsta dröm" för att förstärka argumenten. Debattörerna målar upp en bild av hur ofrivilligt barnlösa känner sig, och försöker på så sätt att framkalla känslor hos publiken som ska få den att sympatisera med "offren", det vill säga de ofrivilligt barnlösa. Genom personifierade känslargument kommer det mer tvivelaktiga rättighetsperspektivet i bakgrunden (jfr Loseke 2003). Som vi skrev ovan så arbetar debattörerna professionellt med surrogatarrangemang, vilket möjligen kan skapa tillförlitlighet hos publiken utifrån den kunskap de har. Trovärdigheten hos de som framför ett visst anspråk blir högre om de innehar en titel och kan förmedla att de har kunskap inom ämnet, publiken tenderar att lita mer på argument som framförs av personer som har en hög position i anspråkshierarkin (jfr Loseke 2003). Samtidigt kan motsatsen hävdas: att aktörer på ett område bara har sin egen syn på fenomenet i fråga.

Ett återkommande tema som har fokus på familjeformationer är frågan om internationell adoption. Surrogatarrangemang jämförs i många fall med adoption.

De som ansöker om adoption hinner oftast bli för gamla för att adoptera efter att de blivit utredda som adoptivföräldrar. De länderna som svenskar i allmänhet har adopterat från tidigare har idag större möjligheter till inhemska adoptioner då man numera har bättre förutsättningar att ta hand om sina egna barn. En annan utmaning är att det inte finns många länder som tillåter homosexuella eller ensamstående att adoptera (ETC 2017-10-31).

I citatet framställs svårigheten att bli förälder i en tid då adoptionerna blir färre. Debattörerna förstärker på så sätt bilden av att surrogatarrangemang är en nödvändig metod för att bli en familj. De målar upp att det inte finns andra tillvägagångssätt för vissa personer att kunna bli föräldrar, exempelvis homosexuella och ensamstående. Lindgren (2015) beskriver att det är

landet som barnet adopteras från som bestämmer om adoptivföräldrarna är lämpliga, hon problematiserar dock begreppen “barnets bästa” och “bra föräldrar”, och menar att sociala konstruktioner av föräldraskap varierar med det specifika landets kulturella kontext.

Debattörerna i föregående citat jämför surrogatarrangemang med adoption och trycker på de problem och hinder som kan uppstå vid adoptionsprocessen, vilket enligt dem leder till att surrogatarrangemang i jämförelse kan ses som en enkel och smidig process.

Även i en annan artikel framställs surrogatarrangemang som lösning som det enda rimliga alternativet för ofrivilligt barnlösa, här anförs långa medicinska insatser som fruktlösa.

Efter åtta års försök med äggdonationer och misslyckade ivf-behandlingar hade hon och hennes man hunnit bli för gamla för adoption. De såg därför som enda utvägen (Göteborgs-Posten 2017-11-19).

I ovanstående citat presenteras ålder och fysisk hälsa som hinder för att genomgå andra metoder än surrogatarrangemang. Viljan att föra fram surrogatarrangemang som det enda tänkbara alternativet är tydligt. Personen som har blivit intervjuad i den här artikeln vill skapa förståelse för sin situation, och påvisa svårigheter hon har genomgått innan beslutet togs att genomföra surrogatarrangemang.

6.1.2 En osjälvisk gåva

I de texter och artiklar som är positiva till surrogatarrangemang, finns det en stark norm kring moderskap och kvinnan. Att vara surrogatmoder målas upp som en osjälvisk och vacker handling, där kvinnan sätter någon annans behov före sina egna.

Hon hade rätt att göra abort eller behålla barnet, men från hennes håll var det aldrig någon tvekan (...) Det kändes inte som att hon på något sätt blev tvingad att göra det. Hon sade att hon gjorde det för att hon kände glädje över att kunna hjälpa någon annan. Det kändes genuint när hon sade det, mitt intryck är att indier är väldigt hjälpsamma, de tror på karma (Göteborgs-Posten 2017-11-19).

Citatet förmedlar en norm som bygger på att kvinnorna som är surrogatmödrar mår bra av att hjälpa andra. Det framställs som att skälet till att vara surrogatmoder bygger på generositet och en stark tro på att göra något gott. Intervjupersonen beskriver surrogatmoderns situation som stabil, och hänvisar till den kulturella och religiösa kontexten som påstås råda i Indien, och menar att det är ett motiv till att bli surrogatmoder. I texten försöker intervjupersonen förmedla en positiv motbild till den ofta kritiska medieframställningen kring surrogatarrangemang (jfr Arvidsson, Johndotter & Essén 2015). Det gör hon genom att referera till sin egna positiva erfarenhet av mötet med surrogatmodern. Nästföljande citat utgår från den intervjuades egna perspektiv.

Det finns många som skulle kunna göra det som en mänsklig gärning. Vi har till exempel en väninna som sagt att hon med glädje hade burit vårt barn om det hade varit tillåtet. Jag hade själv varit surrogatmamma eller äggdonator om jag haft bättre förutsättningar. Men självklart är det inte alla som vill det och det respekterar jag (...) Jag skulle offra väldigt mycket för att gå igenom en graviditet och känna liv växa i min egen mage (Göteborgs-Posten, 2017-11-19).

Texten verkar vilja förmedla ett ansvar att hjälpa andra och en plikt att ställa upp som medmänniska, om man har möjlighet. Normen att man som kvinna ska vara osjälvisk och empatisk är ett tydligt tema. Samtidigt beskriver intervjupersonen sin sorg över att själv inte kunna gå igenom en graviditet och genom det fånga läsarens sympati. Med sista meningen i citatet; "Jag skulle offra väldigt mycket för att gå igenom en graviditet och känna liv växa i min mage", så konstruerar intervjupersonen normen om det moderliga bandet som naturligt fenomen (jfr Dow 2017), och verkar själv se detta band som en essentiell del av moderskapet. Intressant är också att dessa resonemang är hypotetiska, på så vis blir normen kring det positiva biologiska moderskapet ännu tydligare.

De svenska debattörerna som är positivt inställda till surrogatarrangemang, argumenterar för det altruistiska surrogatarrangemanget, där surrogatmodern *ej* får betalt för att genomgå en graviditet.

Vi vill inte att utsatta kvinnor ekonomiskt övertalas att ta fysiska risker (...) Vi stödjer därför ett frivilligt surrogatmoderskap som är reglerat och där inga pengar är inblandade (Dagens Nyheter 2018-10-04, A).

I texten förespråkas det altruistiska perspektivet där debattörerna menar att det förhindrar att kvinnor som har det ekonomiskt svårt pressas att ställa upp för att kunna ta sig ur sitt ekonomiska trångmål. Istället argumenterar debattörerna för att surrogatmoderskapet ska genomföras av en person som bär barnet på grund av kärlek eller som god gärning (jfr Van Zyl & Walker 2013). Normen att kvinnan ska ställa upp på dessa arrangemang av sin goda vilja blir tydligt i det här citatet, eftersom att debattörerna motsätter sig surrogatmoderskap som metod för att tjäna pengar. Diskussionen om surrogatarrangemang, altruistiskt eller kommersiellt, är kopplad till författarnas ideologiska ståndpunkt och de som är för arrangemanget hänvisar ofta till en människosyn som menar att människor ska få vara fria att göra sina egna val utan statlig inblandning. Nedanstående citat är från en debattartikel i Svenska Dagbladet.

För vilken rätt har vi politiker att förvägra kvinnor möjligheten att oegennyttigt - altruistiskt - hjälpa en ofrivillig barnlös syster, svägerska eller väninna att bli mor? Ingen rätt alls är mitt svar (Svenska Dagbladet 2017-05-02).

Texten hänvisar till friheten att få lov att bestämma över sin egen kropp, då författarna menar att beslutet att bli surrogatmoder borde vara ett personligt val som en vuxen människa kan fatta på egen hand. Samtidigt använder citatet starka uttryck i form av "oegennyttigt", "ofrivillig" och "barnlös" och vädjar till känslor och förståelse från publiken. Debattören använder moral som utgångspunkt genom att indirekt utmåla de offer som drabbas genom att visa dennes oskuld (jfr Loseke 2003). Debattören personifierar sina argument genom att måla upp en "syster", "svägerska" eller "väninna" som är barnlös. Det konstrueras även personer som är skyldiga till problemet, nämligen politiker, och indirekt deras makt över kvinnors kroppar. Det blir ett "vi och dem"-tänk, vilket är vanligt i den här typen av retorik (jfr Loseke 2003). Diskussionen kring en persons rätt till att få bestämma över sin egen kropp fortsätter i följande citat.

I Sverige är det tillåtet att donera sin livmoder men inte att låna ut den. Jag känner att om jag hade haft en fungerande livmoder hade det varit ett större beslut att donera den än att låna ut den. Den som donerar kan aldrig skaffa egna barn efteråt. Jag förstår inte

diskussionen om rätten till sin egen kropp. Om man har rätt att donera organ tror jag att man är kapabel till att fatta beslutet att vara surrogat (Göteborgs-posten 2017-11-19).

Intervjupersonen i citatet ovan menar att hon inte förstår diskussionen om rätten till sin egen kropp, det blir tydligt att hon menar att vuxna människor ska kunna fatta beslut på egen hand och jämför metoden med organdonation. Genom att argumentera för att ett altruistiskt surrogatmoderskap borde vara ett självklart, fritt val, så försöker debattören legitimera fenomenet och måla upp det fria valet i frågan som en norm. Genom att få legitimitet för sin ståndpunkt minskar risken att fenomenet ifrågasätts (jfr Wennerberg 2001).

6.1.3 Det frånvarande surrogatbarnet

Barnperspektivet är inte så tydligt i de positiva argumenten kring surrogatarrangemang i våra valda artiklar. Det bärande argument som vi funnit i empiri visas i följande citat.

Forskarna drog slutsatsen att tillkomst via värdfamilj inte påverkar barnens hälsa negativt (...) En stor metastudie såg inga större psykologiska skillnader mellan tioåringar födda av värdmödrar och jämnåriga födda av sin biologiska mamma (Dagens Nyheter 2018-10-04, A).

I citatet målar debattörerna upp en bild av att surrogatbarnen inte berörs på ett psykologiskt plan i relation till barn födda av sin biologiska mamma. De jämför dessa två sätt att födas på med hänvisning till det normala tillståndet, normalitet (jfr Östnäs 2007). Debattörerna hänvisar även till forskning, med hjälp av en metastudie, vilket kan skapa en större trovärdighet hos publiken (jfr Loseke 2003). Forskning är svår att ställa sig emot som motdebattör, om inte även motdebattören framkommer med ny forskning som visar på andra resultat.

6.2 En onormal familj

I den här positionen av debatten kring surrogatarrangemang framställs surrogatfamiljen som en "onormal" familj, en familjetyp som är förenad med risker och som inte självklart är positiv. Under rubrikerna *Att få barn är ingen rättighet*, *Surrogatmoderns utsatthet*, *Ett laglöst barn* och

Psykologiska effekter av att vara surrogatbarn, presenteras vår analys.

6.2.1 Att få barn är ingen rättighet

Nedanstående citat kommer från en debattartikel i Dagens Nyheter, där debattören argumenterar kring att det krävs mer än föräldrarnas kärlek för att kunna skapa en familj och ta hand om ett barn.

Det räcker inte med oändlig kärlek (...) Svensk sjukvård garanterar barnlösa hjälp med assisterad befruktning, men för att komma ifråga för en behandling krävs en sådan lämplighetsutredning. För dem som inte uppfyller dessa villkor återstår endast att utnyttja en annan kvinnas livmoder (Dagens Nyheter 2018-10-05, A).

Debattören är kritisk till att den här metoden målas upp som ett "lätt" sätt att få barn på. Hon hänvisar till den lämplighetsutredning som görs innan ofrivilligt barnlösa personer får hjälp med assisterad befruktning via svensk sjukvård, och ställer sig kritisk till att det inte finns samma kontroll vid genomförande av surrogatarrangemang. Debattörens ståndpunkt är tydligt, speciellt i och med hennes starka uttryck som "Det räcker inte med oändlig kärlek" och "För dem som inte uppfyller dessa villkor återstår endast att utnyttja en annan kvinnas livmoder". Argumentet används som en strategisk utgångspunkt där debattören vill få publiken att se tillståndet som ohållbart genom att påvisa att det bryter mot kulturella normer (jfr Loseke 2003). I det här fallet menar debattören att normen är de svenska reglerna kring lämplighetsutredning, vilka inte existerar vid surrogatarrangemang. Debattören bygger vidare på sin tes, och gör sin ståndpunkt ännu tydligare genom att poängtera hur ohållbart hon anser att systemet kring surrogatarrangemang är.

(...) köparna kontrolleras inte alls, tvärtom tillåts flera 'förmedlingar' i vårt land göra oblyg reklam för hur smidigt det är för vem som helst att bli förälder genom surrogat (...) Därför krävs en lagstiftning som gör all medverkan till surrogatmödraskap, både via förmedling och genom medicinsk assistans olaglig och straffbar (Dagens Nyheter 2018-10-05, A).

Debattören använder sig av två utgångspunkter för att förstärka sina argument. Hon målar upp surrogatförmedlingarna som skyldiga till de problem som hon anser uppkommer av arrangemangen, samtidigt som hon indirekt utmålar surrogatbarnen som offer, eftersom att det inte ligger någon lämplighetsprövning kring vilka som blir deras föräldrar (jfr Loseke 2003). Surrogatarrangemang kan ses som en institution vars sanning konstrueras, allt eftersom att fenomenet blir mer normalt. Genom att argumentera för att förbjuda surrogatarrangemang helt, vill debattören inte att metoden blir en accepterad institution och försöker istället dekonstruera dess legitimitet och existens i Sverige (jfr Wennerberg 2001).

6.2.2 Surrogatmoderns utsatthet

De artiklar vars författare är negativt inställda till surrogatarrangemang hänvisar också till normen om den osjälviska kvinnan men ur ett kritiskt perspektiv och ifrågasätter varför kvinnor alltid är de som ska ställa upp utan ersättning.

Det är typiskt att det är just kvinnan som ska ställa upp gratis (...) Det är den gamla vanliga synen på kvinnan som uppoffrar sig, som ställer sin kropp till förfogande för att tillfredsställa andras behov och som representerar den osjälviska godheten – altruismen (Dagens Nyheter 2018-10-04, B).

Debattören till citatet ovan är negativ till altruismen och kopplar fenomenet till bilden av idealkvinnan. Beskrivningen “att ställa sin kropp till förfogande” framställer kvinnan inte bara som offer utan som en passiv behållare för andras behov. Debattören menar att fenomenet altruism förstärker stereotypifieringar av kvinnor som självuppoffrande. Hon målar upp att idealkvinnan, som godhjärtad och osjälvisk, är en norm som socialiserats in i samhället, och som hon menar ses som det rätta och normala (jfr Svensson 2007).

Följande argument hämtad från en debattartikel i ETC.

Surrogatmödraskap kan ses som en form av slaveri (...) Liksom prostitution är surrogatmödraskap handel med kvinnors kroppar och det är fattiga kvinnor som säljer sina kroppar (ETC 2018-10-24).

De artiklar vars författare är emot arrangemanget använder stundtals väldigt starka uttryck och metaforer för att beskriva sin syn och för att få läsaren att hålla med om deras ståndpunkt. Citatet ovan är skrivet av en feministisk grupp som framför tydliga argument emot surrogatarrangemang och jämför fenomenet med slaveri och prostitution. De pekar indirekt på en kränkning av surrogatmödrarnas integritet och människovärde. Likaså konstruerar de surrogatmodern som en form av handelsvara, där köparna har det kapital som krävs för att kunna genomföra arrangemanget, medan surrogatmödrarna är ekonomiskt utsatta kvinnor som tvingas ställa upp för sin överlevnad (jfr Banerjee 2013). Andra författare som är emot surrogatarrangemang använder inte fullt så hårda uttryck, utan fokuserar på anknytning, och argumenterar för att graviditeten är ett viktigt steg för att knyta an till sitt barn.

Det är under de nio månaderna som man delar blodomlopp som anknytning sker och både kropp och psyke ställer in sig på att ett livslångt ansvar för en annan varelse. Med den insikten är man också beredd att ta de oförutsedda risker som en graviditet alltid medför och att förändra sin livssituation för alltid (Dagens Nyheter 2018-10-05, A).

Citatet åberopar normen med att vara gravid med sitt eget barn och menar att endast om det är ens egen avkomma ska man riskera att genomgå en graviditet. Den naturliga och den biologiska anknytningen verkar vara tätt sammankopplad med föreställningen om det etiskt riktiga. Det finns en stark norm att genom graviditet få en naturlig anknytning med sitt barn, och den här normen är sammankopplad till bilden av bra moderskap och hur man som kvinna ska vilja handla (jfr Dow 2007). Det intressanta är att anknytningen, som ju rör hur det späda barnet knyter an till en vårdnadshavare, här vidgas till anknytningen till ett foster och hur det knyts till genetik. Surrogatarrangemang går genom sin process rakt emot den naturliga normen där den genetiska modern skall bära sitt eget barn och på så vis anknyta till fostret (jfr Dow 2007). De som är emot surrogatarrangemang hänvisar till moderskapsnormen och beskriver även de komplikationer som kan uppstå vid en graviditet och argumenterar för att de inte ska vara möjliga att sälja eller förhandla bort till en utomstående part. Följande argumentation är skriven i en debattartikel i Sydöstran.

Att bära ett barn må vara en "naturlig" sak för en kvinna att göra men det är långt ifrån riskfritt. Graviditet och förlossning är fortfarande något som medför en stor risk för

kvinnors liv runt om i världen. Varje litet försök att förminska kvinnors rätt över sin egen kropp, sitt arbete och sitt eget liv måste till varje pris stoppas i tid. Låt inte människors längtan efter barn bli ett förtryck av kvinnor och deras reproduktion (Sydöstran 2018-09-21).

Ovanstående citat sätter nästintill surrogatarrangemang i en postkolonialistisk kontext då det hänvisar till kvinnoförtryck runt om i världen och konstruerar att välbärgade människors längtan efter barn ökar ojämlikheter och förstärker exploateringen av utsatta kvinnor.

SVT har i följande citat, från ett reportage i SVT Nyheter, intervjuat kvinnor i Georgien och Ukraina som har ställt upp som surrogatmödrar mot ersättning. Även i dessa länder verkar den naturliga och biologiska moderskapsnormen vara stark då det tycks ligga en stigmatisering kring att vara surrogatmoder.

Nästan alla surrogatmödrar vi pratar med döljer eller har dolt sin graviditet. Några för barnen, många för grannar och för omgivningen. Natalya som vi möter i östra Ukraina säger att det var hennes största rädsla, att någon skulle se henne när hon var gravid. "Jag gick inte ut alls, jag stannade hemma, väntade på att min man skulle komma hem med mat och hämta vår son från förskolan. Jag gömde mig i lägenheten hela tiden" (SVT Nyheter 2018-09-19).

Den intervjuade kvinnan verkar känna skam kring surrogatarrangemanget, då hon vill dölja sin graviditet gentemot omgivningen. Kvinnan isolerar sig i sitt hem och vågar inte visa sig ute i samhället under graviditeten. De surrogatmödrar som blir intervjuade om arrangemanget hänvisar också till smärtan att behöva lämna ifrån sig barnet de fött.

Det var jättesvårt att ge upp barnen. Den fysiska smärtan lindras med tiden, men inte den emotionella. Man fortsätter att leva sitt liv med den smärtan, den går inte att glömma (SVT Nyheter 2018-09-19).

I ovanstående citat får vi som publik en inblick i surrogatarrangemang utifrån en surrogatmoders synvinkel. Det här genom att kvinnan beskriver en psykologisk effekt som hon har upplevt av att vara surrogatmoder, där hon syftar på att behöva lämna bort surrogatbarnen efter graviditeterna.

Kvinnans ord verkar vilja förmedla en känsla av att det var hennes egna barn som lämnades bort, något som gav upphov till trauma och smärta.

6.2.3 Ett laglöst barn

I diskussionen kring surrogatarrangemang så är barnets rätt och roll i arrangemanget ett aktuellt tema. Artiklarnas olika författare debatterar kring ett antal olika faktorer som påverkar barnen vid surrogatarrangemang. Inom det här området har de flesta artikelförfattarna en kritisk bild av barnets roll och hur barnet påverkas av att vara del i arrangemanget. Följande citat är från en debattartikel i Dagens Nyheter.

Vad händer om barnet föds med funktionshinder, eller skadas under förlossningen? (...) Barn skaffar man inte som prylar, tycker jag. Världen vimlar av föräldralösa barn (Dagens Nyheter 2018-10-05, B).

Debattören reflekterar kring komplikationer som kan uppstå vid en graviditet, som kan komma att bli extra etiskt problematiska när barnet bärs av en surrogatmoder som ska lämna barnet till de tilltänkta föräldrarna efter förlossningen. Det går att koppla samman citatet till teorin om normalitet, som ofta syftar till det rätta och friska (jfr Svensson 2007). Hypotesen kring vad som händer om ett barn som föds via surrogat inte är fullt friskt är en viktig fråga i diskussionen, för vad blir egentligen konsekvensen? Normen om det friska blir extra tydlig och kan krasst sett kopplas till en marknadskontext, och jämföras med köp av produkter och rätten att byta, återlämna och reklamera varan. Om barnet ses som en produkt - vad blir deras värde, och var tar deras mänsklighet vägen? Frågan problematiseras vidare i följande citat, från en debattartikel i Dagens Samhälle.

Det är paradoxalt att det i den svenska lagen om genetisk integritet är förbjudet och straffbart att handla med biologiskt material från en människa, men inte att handla med barn (Dagens Samhälle 2016-07-12).

Citatet kritiserar bristen på rättslig reglering av surrogatarrangemang i Sverige, och sätter frågan i relation till förbudet att handla med biologiskt material från människor. Debattören försöker med sina ord övertyga publiken om att det existerar ett socialt problem. Det här genom att

uppenbara en kulturell norm, i det här fallet människohandel, som ska förmedla fenomenets ohållbarhet, publiken får sedan själva reflektera kring de problem som kan uppstå (jfr Loseke 2003). I nästa citat, från en nyhetsartikel i Svenska Dagbladet, pekar intervjupersonen mer direkt på problem som kan uppstå vid surrogatarrangemang.

Det vi är rädda för är den dagen en klinik blandar ihop spermierna och den tilltänkta pappan inte blir genetisk far till barnet, då har man ett omöjligt problem när faderskapet ska bestämmas. Då kanske barnet omhändertas och hamnar på barnhem, det har hänt i Italien (Svenska Dagbladet 2018-05-02).

Intervjupersonen problematiserar barnets osäkerhet i frågan, och berättar om direkta konsekvenser som har skett till följd av medicinska misstag i processen.

Surrogatbarnens rättsliga ställning i Sverige är återkommande i artiklarna. Följande citat är taget från ett reportage i SVT Nyheter.

(...) Men när Uppdrag Granskning kontaktar Skatteverket för att ta reda på hur många barn som kommit in i Sverige efter att ha fötts via surrogat visar det sig att de inte registrerar det. Medan adoptioner är omgärdat av lagar, kontrollsystem och regler är surrogat fortfarande en fråga som inte riktigt finns för svenska myndigheter (SVT nyheter 2018-09-18).

Författarna till citatet problematiserar surrogatprocessen, från det att barnet kommer till Sverige. Även följande citat tar upp samma problematik, med betoning på den känslomässiga effekt som kan uppkomma hos de berörda parterna vid rättslig osäkerhet i arrangemanget.

Dessa barn omgärdas av ett rättsligt vakuum som utgör en källa till oro och psykisk press för de närmast berörda (Svenska Dagbladet 2017-05-02).

Texten gör anspråk på den psykiska oro som berör personerna som är delaktiga i arrangemanget, och debattören använder starka ordval, så som "rättsligt vakuum". Surrogatarrangemang skapar en form av familjeformation som inte regleras i svensk lag, och det leder i sin tur till en osäkerhet kring barnets rättsliga ställning (jfr Stoll 2013). Bilden av vikten av att kartlägga ett barns "riktiga" föräldrar går långt tillbaka i tiden. Det biologiska uppfattas som det "riktiga"

föräldraskap som är svårt att ifrågasätta, det tillskrivs rättigheter i lagen som andra typer av föräldraskap saknar (jfr Malmquist & Zetterqvist Nelson 2008; Singer 2005).

6.2.4 Psykologiska effekter av att vara surrogatbarn

I en del av artiklarna från vårt empiriska material lyfts surrogatbarnets psykiska behov. Här används begrepp som "tidig separation", vilket är vanligt förekommande vid exempelvis psykodynamisk teoribildning. Här anförs både psykologi och mer existentiella perspektiv vid argumentationen.

Varför pratar ingen om hur barnen kommer att må? Det enda vi vet är att de kommer att utsättas för tidig separation vilket enligt forskningen är traumatiserande (...) Det finns inte mycket forskning inom området och det enda man med säkerhet kan säga om vad som väntar surrogatbarnen är att de blir utsatta för tidiga separationer, vilket enligt all barnpsykologisk forskning är traumatiserande (Dagens Nyheter 2018-10-04, B).

Här använder sig debattören av teoribildning kring barnpsykologi för att stärka sitt argument. När vetenskaplig forskning och evidensbaserad kunskap förs fram som argument ger det här en hög trovärdighet hos publiken eftersom forskning värderas högt i trovärdighetshierarkin (jfr Loseke 2003). Debattören målar även upp en bild av barnets existentiella perspektiv i följande citat.

(...) Men de måste ha rätt till samma existentiella funderingar som jag tror att alla barn har. Vem är jag? Varifrån kommer jag? Ska de här barnen få veta hur de kommit till? (Dagens Nyheter 2018-10-04, B).

Den här typen av argumentation är välkänd från hur exempelvis adopterade personer resonerar i program som *Spårlöst*, där adopterade "söker sina rötter" - ofta med ett lyckligt slut där barnet finner en biologisk förälder (jfr Martinell Barfoed 2008). Det genetiska och biologiska moderskapet förespråkas i samhället. Även familjen är en kulturell norm som vi förhåller oss till och jämför varandra med. Personer som inte passar in i de här normerna definieras som avvikare (jfr Dow 2017; Malmquist & Zetterqvist Nelson 2009; Östnäs 2007). Eftersom surrogatbarn och deras föräldrakonstellation skiljer sig ifrån den rådande normen kommer de möjligtvis att se sig

som avvikare. Då det biologiska är upphöjt kan de komma att fundera kring vilka som är deras “riktiga föräldrar”.

6.3 Sammanfattning av analys

I vår empiri har vi kunnat se tydliga attityder och ståndpunkter i frågan om surrogatarrangemang. Citaten vi har valt ut har i hög grad en bestämd ståndpunkt i frågan, och fenomenet beskrivs oftast som positivt alternativt negativt, med argument som förstärker författarens ställningstagande. Texterna innefattar också mönster av teman som uppkommer i diskussionen om surrogatarrangemang. Det diskuteras om det normala och onormala kring familjer och familjeformationer, kvinnans roll och moderskapet, samt surrogatbarnets rätt i frågan.

Familjeformationer målas upp på olika sätt beroende på vilket argument som framförs. Positionen som har en positiv synvinkel på surrogatarrangemang framställer surrogatfamiljen som “en familj som alla andra”, en familj som bör accepteras och normaliseras precis som andra familjeformationer. Anspråksformulerarna målar upp metoden som lämplig för personer som av biologiska eller sexuella skäl inte har möjlighet att få biologiska barn. Argument som framför kritik mot surrogatarrangemang målar till skillnad från det här upp surrogatfamiljen som en “onormal” familj, som är förenad med risker och inte självklart är positiv. Det finns argument som konstruerar en bild av att det krävs mer än kärlek från barnets föräldrar för att skapa en familj. I de texter som är positiva till surrogatarrangemang finns en stark norm kring moderskap och kvinnan. Att vara surrogatmoder framställs som en osjälvisk och fin handling, där kvinnan sätter någon annans behov före sina egna. De texter som är negativt inställda till surrogatarrangemang hänvisar också till normen om den osjälviska kvinnan men ur ett kritiskt perspektiv och ifrågasätter varför kvinnor alltid är de som ska ställa upp utan ersättning. Barnperspektivet är inte så framträdande i de positiva argumenten kring surrogatarrangemang. I en del av negativa artiklarna från vårt empiriska material lyfts surrogatbarnets psykiska behov fram. Här används begrepp som “tidig separation”, vilket är vanligt förekommande vid exempelvis psykodynamisk teoribildning. Diskussionen innehåller argument som tar upp både psykologi och mer existentiella perspektiv.

7. Avslutande diskussion

7.1 Familjen som normal kontra onormal

I vårt arbete har vi undersökt olika syner på familjer och dess uppbyggnad. Precis som andra institutioner i samhället omgärdas familjer av olika normer och värderingar som är kulturellt förankrade. Det vi har funnit är att även inom ett samhälle finns det vitt skilda uppfattningar kring hur en familj ska se ut, hur den ska skapas och vad som räknas som en "riktig" familj. Det biologiska bandet är för många en central del av föräldraskapet och de som är kritiska till surrogatarrangemang hänvisar till denna kulturella norm för att få publiken att sympatisera till arrangemangets orimlighet. De som är positiva till surrogatarrangemang hänvisar istället till en fri människosyn som menar att alla familjer är olika och att alla ska ha rätt att bilda familj oavsett om man passar in i normen eller inte. De positivt inställda åberopar de rättigheter som på senare tid tilldelats homosexuella och ensamstående rätt till familjebildning och menar surrogatarrangemanget går i samma linje som de här progressiva förändringarna och borde få samma respekt och erkännande. De som är kritiska till surrogatarrangemanget menar dock att alla inte är lämpliga som föräldrar och att det inte är en mänsklig rättighet att skaffa barn. Med det här sagt det är det tydligt att det än idag är känsligt och kontroversiellt att diskutera familjen och dess uppbyggnad. De som vill förändra och utöka begreppet till något bredare får slåss för sina åsikter och sitt erkännande.

7.2 Kvinnans roll och det ifrågasatta moderskapet

Ett ämne som varit väldigt påtagligt i vår empiri är anspråken om kvinnans roll i surrogatarrangemanget, och då med hänvisning till normen kring moderskap. Anspråken och åsikterna kring vad som är ett "normalt" moderskap skiljer sig i de olika argumenten som förs fram i artiklarna, men något som är framträdande är åsikterna om surrogatmoderskap som kvinnans eget val kontra surrogatmoderskapet och det ofödda barnet som handelsvara. Det finns vitt skilda uppfattningar om kvinnans roll i arrangemanget, där en del argumenterar för

mänskliga och kulturella anledningar att bli surrogatmoder, medan andra talar om att det finns en norm i sättet att se på kvinnan och hennes (o)frivilliga valmöjligheter. Det här med hänvisning till surrogatmoderskap som slaveri, samt fysiska och psykiska biverkningar av en graviditet, förlossning och de men som tillkommer när surrogatmodern lämnar ifrån sig barnet. I de artiklar där författarna är kritiska till arrangemanget är det vanligt att vädja till publikens känslor, genom att måla upp scenarion av en utsatt surrogatmoder, medan positivt inställda argument istället kommer i kontakt med publiken genom att måla upp en bild av en "god" surrogatmoder som helhjärtat ställer upp på arrangemanget med glädje, i vissa fall med hänvisning till egna erfarenheter.

7.3 Det oskyddade surrogatbarnet

Barnets roll i frågan är en central del i diskussionen och det som framförallt berörs är att det idag inte existerar någon rättslig reglering vilket gör att surrogatbarnen hamnar i ett rättsligt vakuum. Osäkerheten kretsar kring vem som ses som barnets "riktiga" moder, och många kopplar in det biologiska perspektivet samt menar att mor och foster skapar en anknytning under graviditeten, vilket gör att barnet tvingas genomgå en separation i tidig ålder som kan påverka dess framtida hälsa. De som är positiva till surrogatarrangemang argumenterar istället för att surrogatbarnens hälsa inte påverkas negativt av processen. Dessa argument hänvisar också till det "normala" och menar att surrogatbarn växer upp i en miljö som alla andra. Intressant är dock att det är just det "normala" barnet och den "normala" familjen som är i fokus och används som referenspunkt, vilket är något som genomströmmar alla teman i diskussionen.

7.4 Slutord

Surrogatarrangemang har varit ett mycket intressant ämne att forska på, eftersom att det blir allt mer vanligt förekommande i det moderna samhället. Olika sätt att skapa familj gör att en större förståelse behövs, inte minst för socialarbetare som handlägger dessa ärenden. Studiens empiri speglar en medial diskussion som varit aktuell de senaste åren. Vår studie har väckt många nya forskningsfrågor som hade varit intressanta att forska vidare på, men som vi inte har haft

utrymme att inkludera i den här studien. En ingång till framtida forskning handlar exempelvis om olika sorters *föräldraskap* och dess acceptans i samhället. Vi har lagt märke till att det finns många diskussioner kring det här ämnet och att olika personer har delade åsikter om vad en familj är och hur den ska vara uppbyggd. Forskningsfrågor som har uppkommit är följande: på vilket sätt är föräldraskap identitetsskapande? Varför ligger det en sådan stark norm kring att alla någon gång ska bli föräldrar? Hur resonerar personer som är frivilligt/ofrivilligt barnlösa? Hur viktigt är det genetiska föräldraskapet i relation till exempelvis adoption? På vilket/vilka sätt är föräldraskap kulturellt betingat?

En annan aspekt som vi har reflekterat över under studiens gång är den *etiska aspekten* och frågan om en människas värde, integritet och rättigheter. Synen på människovärdet är föränderligt och har genom olika tidsepoker och kulturer haft skilda betydelser, dess betydelse är alltid av vikt att reflektera över. Etiken var ett vanligt förekommande tema i studiens analys, och hade kunnat gå att forska vidare på i större omfattning.

Den här studien har riktat in sig på surrogatarrangemang som föräldraskap, och dess för- och nackdelar. Vidare finns många fler infallsvinklar att ta i beaktning för att analysera dess påverkan på berörda parter.

8. Referenslista

Adrianson, Jan (2001). *Det kärleksfulla budskapet, om altruismens återkomst*. Uppsala: Världsbild Förlag AB.

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber, 245

Arvidsson, Anna, Johnsdotter, Sara, & Essén, Birgitta (2015). Views of Swedish commissioning parents relating to the exploitation discourse in using transnational surrogacy. *PLoS ONE*, 10(5), doi:10.1371/journal.pone.0126518

Arvidsson, Anna, Johnsdotter, Sara, Emmelin, Maria & Essén, Birgitta (2018). Gauging the interests of birth mother and child: a qualitative study of Swedish social workers' experiences of transnational gestational surrogacy. *European Journal of Social Work*. vol 21, ss. 86-99.

Arvidsson, Anna, Vauqueline, Polly, Johnsdotter, Sara, & Essén, Birgitta (2017) Surrogate mother – praiseworthy or stigmatized: a qualitative study on perceptions of surrogacy in Assam, India. *Global Health Action*, 10(1), ss.61-65. <https://doi.org/10.1080/16549716.2017.1328890>

Banerjee, Swapnendu. (2013) Gestational Surrogacy Contracts: Altruistic or commercial? A contract theoretic approach. *The Manchester School*, 81(3), ss. 438–460. doi: 10.1111/j.1467-9957.2011.02287.x

Becker, Karin, Ekecrantz, Jan & Olsson, Tom, red. (2000). *Picturing Politics*. Stockholm: Skriftserien 2000:1: JMK: Stockholms Universitet.

Bergström, Göran & Boreus Kristina (2012). *Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. I: Bergström, Göran och Boreus (red.) *Textens mening och makt- metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Uppl. 3:2. Lund: studentlitteratur AB

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
Nationalencyklopedin, surrogatmoderskap.

Dow, Katharine (2017). 'A Nine-Month Head-Start': The Maternal Bond and Surrogacy. *Ethnos: Journal of Anthropology*. 82(1), ss. 86-104. <http://dx.doi.org/10.1080/00141844.2015.1028957>

Ekecrantz, Jan (1996). Mediernas Demimond. I Becker, Karin mfl (red.) *Medierummet*. Stockholm: Carlssons.

Ekecrantz, Jan & Olsson, Tom (1994). *Det redigerade samhället. Om journalistiken, beskrivningsmaktens och det informerade förnuftets historia*. Stockholm: Carlssons

Field, Martha (1988). *Surrogate Motherhood*. Cambridge: Harvard University Press.

Föräldrabalk (1949:381). Stockholm: Justitiedepartementet L2.

Holstein, James & Miller, Gale. (2003). Social Constructionism and Social Problems Work. I

Holstein, James & Miller, Gale. (red.) *Challenges and Choices. Constructionist Perspectives on Social Problems*. New York: Aldine de Gruyter, ss. 70-91.

Jönsson, Kutte (2003). *Det förbjudna mödrskapet - en moralfilosofisk undersökning av surrogatmödrskap*. Lund: Boxbox Förlag.

Lind, Rolf (2013). *Vidga vetandet. En introduktion till samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur AB.

Lindgren, Cecilia (2015). Ideals of parenting and childhood in the contact zone of intercountry adoption: Assessment of second-time adoption applicants in Sweden. *Childhood*. Vol. 22, ss. 474-489. <https://journals-sagepub-com.ludwig.lub.lu.se/doi/pdf/10.1177/0907568214566077>

Loseke, Donileen (2003). *Thinking about social problems*. Andra uppl., New Jersey: AldineTransaction

Malmquist, Anna & Wurm, Matilda (2018). Regnbågsfamiljer: Familjer där föräldrar är homo, bi, trans eller queer. *Fokus på familjen: Nordisk tidsskrift for familie- og relasjonsarbeid*. Vol. 46, ss. 113-132.

https://www.idunn.no/fokus/2018/02/regnbaagsfamiljer_familjer_dr_frldrarna_r_homo_bi_tra

Malmquist, Anna & Zetterqvist Nelson, Karin (2008). Diskursiv diskriminering av regnbågsfamiljer.: En analys av argument mot likställande av homo- och heterosexuellas föräldraskap. *Socialvetenskaplig tidskrift*. Vol 14, ss. 296-315.

http://www.academia.edu/1384537/Diskursiv_diskriminering_av_regnb%C3%A5gsfamiljer_En_analys_av_argument_mot_likst%C3%A4llande_av_homo-och_heterosexuellas_f%C3%B6r%C3%A4ldraskap

Martinell Barfoed, Elizabeth (2008). *Berättelser om adoption*. Diss. Lund: Socialhögskolan, Lunds Universitet.

Nationalencyklopedin,

surrogat.<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/surrogat> (hämtad 2018-11-20)

Patel, Runa & Davidson, Bo (2011). *Företagsmetodikens grunder, att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Studentlitteratur.

Singer, Anna (2008). Den moderna reproduktionstekniken - en utmaning för familjerätten. *Tidsskrift för familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*. Vol. 6, ss. 94-105.
https://www.idunn.no/tidsskrift_for_familierett_arverett_og_barnevernrettslige_sp/2008/02/den_moderna_reproduktionstekniken_en_utmaning_fr_familje

Singer, Anna (2005). Naturens ordning - till barnets bästa? *Tidsskrift for familierett, arverett og barnvernrettslige spørsmål*. Vol 3, ss. 99-105.
http://www.idunn.no.ludwig.lub.lu.se/ts/tidsskrift_for_familierett_arverett_og_barnevernrettslige_sp/2005/02/naturens_ordning_till_barnets_bsta

SFS 2003:460. *Lag om etikprövning av forskning som avser människor*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

SMER (2013:1). *Assisterad befruktning - etiska aspekter*. Stockholm: Elanders Sverige AB.

Stoll, Jane (2013). *Surrogacy arrangements and Legal Parenthood. Swedish Law in Comparative Context*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
<http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:649875/FULLTEXT01.pdf>

Svensson, Kerstin (2007). Normer, normalitet och normalisering. I: Svensson, Kerstin (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur AB.

Van den Akker, Olga, Fronek, Patricia, Blyth, Eric & Frith, Lucy (2016). 'This neo-natal *ménage à trois*': British media framing of transnational surrogacy. *Journal of reproductive and infant psychology*, 34(1), ss. 15–27. <http://dx.doi.org/10.1080/02646838.2015.1106454>

Van Zyl, Liezl & Walker, Ruth (2013). Beyond Altruistic and Commercial Contract Motherhood: The Professional Model. *Bioethics*. 27(7), ss. 373–381.
[doi:10.1111/j.1467-8519.2012.01962.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-8519.2012.01962.x)

Wennerberg Barlebo, Soren (2010). *Socialkonstruktivism: Positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber AB.

Werner-Felmeyer, Gabriele (2018). Globalisation and Market Orientation: A Challenge Within Reproductive Medicine. I Mitra, Sayani, Schicktanz, Silke & Patel, Tulsı (red.) *Cross-Cultural Comparisons on Surrogacy and Egg Donation*. Switzerland: Springer International Publishing. AG.

Östnäs, Anders (2007). Norm och normalisering inom handikappvetenskap och handikappidrott. I Svensson, Kerstin (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur AB.

8.1 Empiriskt material

Dagens Nyheter (2018-10-05), A. *Efter min födelse tog min mor sitt liv*.

<https://www-dn-se.ludwig.lub.lu.se/asikt/efter-min-fodelse-tog-min-mor-sitt-liv/> (debattartikel)

Dagens Nyheter (2018-10-04), A. *En rätt att bära någons efterlängtade barn*.

<https://www-dn-se.ludwig.lub.lu.se/asikt/som-vanligt-ska-kvinnan-stalla-upp-gratis/>
(debattartikel)

Dagens Nyheter (2018-10-05), B. *Riskerna för den som bär barnet är för stora*.

<https://www-dn-se.ludwig.lub.lu.se/asikt/riskerna-for-den-som-bar-barnet-ar-stora/>
(debattartikel)

Dagens Nyheter (2018-10-04), B. *Som vanligt ska kvinnan ställa upp gratis*.

<https://www-dn-se.ludwig.lub.lu.se/asikt/som-vanligt-ska-kvinnan-stalla-upp-gratis/>
(debattartikel)

Dagens Samhälle (2016-07-12). *Krav: Förbjud alla former av surrogatarrangemang*.

<https://www.dagenssamhalle.se/debatt/krav-foerbjud-alla-former-av-surrogatarrangemang-26487>
(debattartikel)

ETC (2017-10-31). *Flera osanningar i debatten om surrogatmödrskap.*

<https://www.etc.se/debatt/manga-osanningar-i-debatten-om-surrogatmodraskap> (debattartikel)

ETC (2018-10-24). *Förbjud surrogatindustrins handel med barn och kvinnor.*

<http://web.retriever-info.com.ludwig.lub.lu.se/services/archive/displayPDF?documentId=0576922018102412c1c1794199ec29e96c8204265676c3&serviceId=2> (debattartikel)

Göteborgs-Posten (2017-11-19). *De skaffade barn via surrogatarrangemang utomlands.*

<http://www.gp.se/nyheter/g%C3%B6teborg/de-skaffade-barn-via-surrogatarrangemang-utomlands-1.4844904> (reportage)

Svenska Dagbladet (2017-05-02). *Ett inhumant sätt att se på surrogatarrangemang.*

<http://web.retriever-info.com.ludwig.lub.lu.se/services/archive/displayPDF?documentId=05080320170502208d18f338bc5c89c5cb553be402b2&serviceId=2> (debattartikel)

Svenska Dagbladet (2018-08-13). *Surrogatbarnen allt fler - trots politiskt motstånd.*

<https://www.svd.se/surrogatbarnen-allt-fler--trots-politiskt-motstand> (nyhetsartikel)

SVT Nyheter (2018-09-18). *Antalet barn som föds med surrogat ser ut att bli fler än internationella adoptioner.*

<https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/antalet-barn-som-fods-med-surrogat-ser-ut-att-bli-fler-an-internationella-adoptioner> (nyhetsartikel)

SVT Nyheter (2018-09-19). *Natalya var surrogatmamma - hör henne berätta: "Min kropp gav upp".*

<https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/natalya-var-surrogatmamma-hor-henne-beratta-min-kropp-gav-upp> (reportage)

Sydöstran (2018-09-21). *Kvinnors kroppar är ingen handelsvara.*

<http://www.sydostran.se/ledare/kvinnors-kroppar-ar-ingen-handelsvara/> (debattartikel)